

Paolo de Benedetti

ZAŠTO JE TORA PREDANA U PUSTINJI ¹

Zašto Tora nije bila uopće dana u zemlji Izraelskoj? Upravo zato da ne bi narodi svijeta imali razloga reći: "Mi je nismo primili jer nam je ona predana u njihovoj zemlji." Drugo tumačenje: da se ne prouzrokuju prepirke među plemenima, da ne bi jedno reklo: "Nije bila dana na mojem." Zbog toga je Torah bila dana u pustinji javno i otvoreno, na ničijoj zemlji.

Tora je dana u trima stvarima: u pustinji, u ognju i u vodi. A to zato da te pouči: kao što su te tri stvari nezasluženi dar za svakoga čovjeka koji dolazi na svijet, tako su i riječi Tore nezasluženi dar za svakoga čovjeka koji dolazi na svijet.²

Sučeljavajući židovski i kršćanski položaj, ispravo se tvrdi, da *naši* očevi nisu *vaši* očevi. Istina, no u Mekilta koju smo čas ranije čitali kaže se: "Tora je nezasluženi dar za svakoga čovjeka koji dolazi na svijet." Mislim da te dvije stvari nisu u suprotnosti.

Pustinja je Tora. Mnogo se govori o pustinji kao mjestu kušnje, napasti, itd., no pustinja je prije svega mjesto pripreme za Toru.

Židovska liturgija slavi prijelaz preko Crvenog mora u Pashi i dar Tore sedam dana kasnije. Rabinsko pitanje: "Zašto Tora nije bila

¹ Paolo de Benedetti je docent za judaizam na Teološkom fakultetu Sjeverne Italije i direktor niza "Shalom" pri Editrice Morcelliana, Milano. Ova je prilog izvadak iz knjige što se sprema za skori tisak pod naslovom: AA.VV., Morcelliana, Brescia 1993. Izvadak je objelodanjen u: *Humanitas*, XLVIII (1933), 355-361

² U A. MELLO (a cura di), *Il dono della Torah. Commento al Decalogo di Es 20 nella Mekilta di R. Ishmael*, Città Nuova, Roma 1992., 60-62.

dana Izraelu odmah?“ Odgovor glasi: ”Jer je Bogu bilo lakše učiniti da Židovi izađu iz Egipta nego Egipat iz Židova.“ Ta Tora je Tora *naših* otaca i *vaših* otaca, bez sumnje.

Židovska je misao pitala vrlo brzo o teološkom uređenju nežidova i odgovor je formuliran u talmudsko doba, zatim sistematiziran u prošlom stoljeću od Ilije Nenamozeha, rabina iz Livorna, u temeljitom djelu *Izrael i čovječanstvo*.³ Uređenje nežidovskog čovječanstva sastoji se u tzv. Noinu zakonu, iz sedam Noinih zapovijedi, od kojih je jedna pozitivna a šest negativnih.⁴ To je nužno i dovoljno, jer narodi svijeta imaju isto otkupljenje i istu sudbinu izraelskog naroda. Mojsije Majmonides kaže, uz jedan uvjet: priznati da je tih sedam Noinih zapovijedi predano u Mojsijevoj Tori na Sinaju.

”Tko god primi sedam zapovijedi i s marom ih vrši, smatra se pobožnim poganinom, i ima udio u vječnom životu uz uvjet ipak da primi i slijedi te zapovijedi jer ih je Bog naložio u svome zakonu i nama ih objavio preko Mojsija, našega učitelja, da su to zakoni primljeni u početku od sinova Noinih: no ako ih vrši naprosto stoga što ih savjetuje razum, ne bi smio biti smatran kao prozelit vrata ili sugrađanin, već kao pobožnik ili mudrac među poganima.“⁵

Stoga kako *naši* očevi tako i *vaši* očevi, i jdni i drugi, imaju kao mjesto investiture pustinju, Toru pustinje. Sedam zapovijedi su dio Mojsijeve Tore. Govoreći biblijski, pustinja je mjesto gdje se udaraju temelji: naši očevi postaju vaši očevi. *Postaju*, no (još) *nisu*.

Držimo li na pameti tu vrstu biblijske kronologije od Pashe do Sedmica, vidimo da, dok je istina da je putovanje od Crvenoga mora do brda Sinaja puno padova, mrmljanja, itd., istina je i to da veliki grijeh, zlatno tele, dolazi kasnije, poslije nego je bio dan dar Tore. Logično i teološki napast prethodi taj savez u ekonomiji pustinje.⁶

³ ”Marietti“, Genova 1989.

⁴ Prema Sanhedrinu 56b, uvjeti su slijedeći: imati suce, ne psovati, ne biti idolopoklonici, ne vršiti nedozvoljena sjedinjenja, ne ubiti, ne krasti, ne hraniti se udovima žive životinje.

⁵ Usp. BENAMOZEGN, nav. dj. 218.

⁶ Primijećeno je ispravno da postoji napast koja prethodi sve, jedna tajanstvena epizoda, kad (Izl 4, 24-26) Bog pokušava da Mojsije umre. Bubern to naziva *il*

Ma kako stajale stvari, mi vidimo da u pustinji, u situaciji pustinje, Bog mijenja Izraela, a mijenja se i on. Od Boga izlaska (pogl. 4) dolazimo do boga Izlaska (pogl. 20), od "demoniaco divino" dolazimo k Bogu koji dariva Toru: "Vi ćete biti moj narod, a ja ću biti vaš Bog."

Zašto je savez bio sklopljen u pustinji, kako smo vidjeli čitajući Mekiltu, ostaje problem koji pobuđuje mnoga pitanja i koji predlaže mnoge odgovore. Mislim da je jedan cilj teksta upravo da se potaknu mnogi odgovori: budući da mnogi odgovori opravdavaju mnoga pitanja i pobuđuju još druga.

Dodajemo jedan od njih. Savez koji tvori narod stvara moj identitet; prije nisam bio narod, nisam imao identitet. Savez tvori moj identitet. Moj identitet nije dan time što sam na nekom teritoriju s granicama; Izrael postaje nacijom izvan nacije. To je činjenica koja stvara probleme, dovoljno je samo pomisliti na teologiju zemlje. Armand Abecassis, židovsk-francuski suvremeni mislilac, primijetio je ne slučajno: dok svi narodi zovu svoj teritorij "majkom zemljom" (moj otac i moja majka mogu umrijeti, no uvijek ostaju moj otac i moja majka), zemlja Izrael je naprotiv zaručnica. A zaručnica se može izgubiti, otpustiti, izdati. Zemlja Izrael nije ta koja mene tvori, ona je ta koju ja uzimam za zaručnicu.

Ako se moj identitet rađa iz pustinje, u čemu se on sastoji? U savezu: u savezu ukoliko ga ja pretvaram u djelo. Moj se identitet sastoji u mojim činima; ne u mojim činima govoreći općenito, već u mojim činima ukoliko su oni izvršenje zapovijedi. Eto, zašto narod Izraela u svim stoljećima svoga progonstva nije izgubio vlastiti identitet; jer ga je stekao izvan svoje zemlje, u onoj zemlji koju Mekilta zove "ničijom zemljom", u zemlji koja nije zemlja.

Pustinja je često idealizirana kao mjesto, razdoblje i idealna situacija Izraela. Voda izvire iz litice, s neba padaju marena i prepelice. Te tri stvari označavaju da je narod u pustinji bio isključivo u uvjetima milosti; živio je i nadživio (nije se poderao ogrtač, nisu se izlizale

demoniaco divino. Ipak se ta epizoda *del demoniaco divino* javlja, kad se Mojsije u kući svoga tasta, u Madijanu, vraća u Egipat da uzme u ruke situaciju. Istina, on prelazi kroz pustinju, no to je jedna druga priповijest, nije događaj pustinje.

sandale, itd.) bez ikakvog ljudskog elementa čuvanja i održavanja: isljučivo milosti. Eto zbog čega se gleda na pustinju s nostalgijom.

U povijesti Izraela ne gleda se samo na zlatno doba, ne postoji zlatno doba, gleda se na naraštaj pustinje. Nije bez značenja ono što kaže Jošua (5,10-12):

”Izraelci se, dakle, utaboriše u Gilgalu i ondje na Jerihonskim poljanama proslaviše pashu četrnaestoga dana u mjesecu, uvečer. A sutradan poslije Pashe, upravo toga dana, blagovali su od uroda one zemlje: beskvasna kruha i pržena zrnja. I marena je prestala padati čim su počeli jesti plodove zemlje. Tako Izraelci nisu više imali marena, nego su se te godine hranili plodovima zemlje kanaanske.“ To je veoma važan ulomak: prestaje egzistencija pod znakom milosti i počinje egzistencija pod znakom povijesti.

Okončanje iščekivanja nosi u sebi nešto što se čini suprotnim okončanju: Prijelaz od čuda na normalnost. Izlazak iz pustinje uvodi dimenziju koja se još uvijek nastavlja i koja je temeljna bilo u židovstvu bilo u kršćanstvu: dužnost pripovijedati o pustinji, koja je temelj obreda Pashe, no koja je, pa bilo to i posredno, temelj kršćanstva. Od toga časa pustinja postaje stvar o kojoj se pripovijeda budući da čovjek, kako se govori u liturgiji pashalne večere, ”u svakomu se naraštaju mora smatrati kao da je on sam izišao iz Egipta“. Eto kako pripovijedanje o pustinji postaje iskustvo pustinje i tvori ono što se, riječju koja je danas mnogo u modi, zove memorijal.

Valja paziti, imajući uvijek u vidu izvještaj Izlaska, da su upravo u pustinji udareni temelji za tri velika blagdana hodočašća židovske liturgije: Pasha, Pedesetnica, Sjenice. Njihov je teološki i liturgijski humus pustinja.

Jedna refleksija o pustinji u pashalnoj večeri, je litanija koja se po pripjevu zove Dajjenu (”Bilo bi nam dosta“). Ona inzistira na ”kvantiteti čuda“ koje se dogodilo u pustinji:

- Da je on učinio da mi izađemo iz Egipta a da nije učinio pravdu nad Egipćanima, bilo bi nam dovoljno;

- Da je učinio pravdu nad njima a da nije učinio pravdu nad njihovim bogovima bilo bi nam dovoljno;

- Da je učinio pravdu nad njihovim bogovima a da nije ubio njihove prvorodence, bilo bi nam dovoljno;

- Da je ubio njihove prvorođence a da nam nije dao bogatstvo bilo bi nam dovoljno;
- Da nam je dao njihovo bogatstvo a da nije za nas razdijelio more, bilo bi nam dovoljno;
- Da je za nas razdijelio more a da nije učinio da njime prođemo kao po suhu, bilo bi nam dovoljno;
- Da je učinio da prijedemo posred njega na suho a da u njemu nije potopio naše progonitelje, bilo bi nam dovoljno;
- Da je u njemu potopio naše progonitelje a da nije udovoljio našim potrebama u pustinji kroz četrdeset godina i da nas nije hranio mánom, bilo bi nam dovoljno;
- Da nas je hranio mánom a da nam nije dao subotu (šabbat), bilo bi nam dovoljno;
- Da nam je dao subotu (šabbat) a da nije dao da stignemo k brdu Sinaju, bilo bi nam dovoljno;
- Da nam je dao Toru a da nam nije dao da uđemo u zemlju Izrael, bilo bi nam dovoljno;
- Da nam je dao da uđemo u zemlju Izrael a da nam nije dao svetište, bilo bi nam dovoljno.“

Postoji postupnost čudesa od kojih je svaki veći od onoga prethodnog, postupnost koja stiže do Svetišta. Čitav je taj tekst jedna meditacija o milosti u pustinji.

Dvije su velike osobe pustinje koje donosi Biblija: prva je *Mojsije* koji krstari pustinjom tri puta: prvi put bježeći poslije nego je ubio Egipćanina (Izl 2); drugi put kad se vraća u Egipat u vezi s božanskim pozivom iz gorućeg grma (Izl 3); treći put kad vodi Židove u Obećanu zemlju. Druga je osoba *Ilija* koji kroči putem u obrnutom pravcu: on bježi od kralja Ahaba i kraljice Jezabele i ide k brdu Božjem, Horebu.

Čudno je ono što otkrivamo sučeljavajući dva iskustva Boga što su ih imale te dvije osobe. Kao što smo imali priliku drugdje primijetiti,⁷ Mojsije (Izl 19) ima gromoglasno iskustvo toliko da mu je

⁷ Usp. P. de BENEDETTI, *Intervento*, u: *Cattedra dei non credenti, Chi è come te fra i monti? L'uomo di fronte fronte al silenzio di Dio*, Garzanti, Milano 1993., str. 36.

narod rekao: "Ti nam govori, a mi ćemo slušati. Neka nam Bog ne govori da ne pomremo" (Izl 20,19).

Ilijino je iskustvo sasvim drukčije:

"Pred Jahvom je bio silan vihor, tako snažan da je drobio brda i lomio hridi, ali Jahve nije bio u olujnom vihoru; poslije olujnog vihora bio je potres, ali Jahve nije bio u potresu; a poslije potresa bio je oganj, ali Jahve nije bio u ognju; poslije ognja šapat laganog i blagog lahora. Kad je to čuo Ilija, sakri lice plaštem, iziđe i stade na ulazu u pećinu" (1 Kr 19,11-13).

Što se dogodilo u razdoblju koje ide od Mojsija do Ilije? S Ilijom je pustinja interiorizirana. Interioriziranje je međutim opravdano ukoliko ne diže stvarnost: Ilijino iskustvo pustinje je tako stvarno da bi on, da mu anđeo Gospodnji nije donio kruha i vode, umro. No, božansko je iskustvo interiorizirano: Bog nije nešto očigledno. Time pustinja ne postaje sotonsko mjesto, kako to naprotiv biva u nekim kršćanskim iskustvima .

Griješ u pustinji nije zacijelo neki demonski već ljudski događaj: zlatno tele, Nadab i Abihu, Kore, Datan, Abiram, mrmljanja. Demon pustinje, Azazel, koji se javlja u liturgiji Kippur-a (Lev 15,8-10), odražava jedno drugo razdoblje — ono poslije ropstva — i jednu drugu svijest: onu sjedilačkog i gradskog puka, koji pustinju smatra carstvom Drugoga.

U ovoj točki jedno pitanje: što kazati o monaškoj pustinji? Monasi polaze u pustinju da se bore sa sotonom. Židovi Izlaska su u pustinji susreli samo Boga. Čini mi se da borac, Božji atleta, monah polazi u pustinju fizički, no u stvari ulazi u jednu metaforu, jer ulazi sâm. Naprotiv, svekoliko biblijsko iskustvo nam pokazuje da u pustinju ulaze, hode i izlaze svi skupa, naši očevi i vaši očevi.